

META ETİK BAĞLAMINDA MEDYAYI DÜŞÜNMEK

Dr. Alahattin KANLIOĞLU*
Dr. Ömer ALANKA**

ÖZET

Günümüzün en sorunlu alanlarından biri olan etik, genel olarak olaylara ve problemlere odaklanmakta ve kendi üzerine düşünme ihtiyacı hissetmemektedir. Bu nedenle etik ve medyadaki etik tartışmaları tekil sorunlara eğilirken, meta (üst) bir bakış açısı geliştirememektedir. Makalede konu edinilen meta etik yaklaşımı, diğer etik dallarını da içermekte ve etik yaklaşımların ne'liğine, nasıl olması gerektiğine dair kapsamlı tartışmalar yapmaktadır. Normatif ya da deontolog etik gibi kural koyucu etik anlayışlar eleştirilirken, genel geçer ilkelerin her durum için geçerliliği soruşturulmaktadır. Özellikle modern sonrası paradigmaya denk gelen bu eleştirel tavır, etiğin sürekli yaşayan ve güncellenen bir niteliğe sahip olması için gerekli olan özdeşimselliği sağlamaktadır. Bu bağlamda meta etiğin kendi üzerine düşünmesi, medyadaki sınırlı etik tartışmalar için gerekli olan geniş bakış açısını da sağlayabilmektedir. Bu nedenle makalenin ilk kısmı etiğin genel bir manzarası sunarken, ikinci kısmı ise medya için farklı bir etik yaklaşımı olan meta etiği önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Etik, Meta Etik, Medya

CONSIDERING MEDIA IN THE CONTEST OF METAETHICS

ABSTRACT

Ethics, one of the most problematic fields, is probably not concerned with itself, as it generally focuses on events and problems. Therefore, ethics and ethical discussions in media focusing on individual issues seem unable to develop a meta perspective. The meta-ethical approach to be indicated in this article also includes the other types of ethics and provides detailed discussions about what and how ethical approaches should be, while such ethical perspectives as normative and deontological ones with their specific rules are criticized, the availability of some common principles are analyzed under any circumstance. The critical attitude which might also be considered as a clear indication of postmodern paradigm provides a kind of self reflectibility necessary for ethics to have a constant and updating quality. In this respect, focusing on itself the meta-ethics can also provide a wider perspective to

---

* Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü

** Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

limited ethical discussion in media. Hence, the first part of the article presents a general perspective of ethics and the second one indicates meta-ethics as a different ethical approach to media.

Key Words: *Ethics, Meta-ethics, Media*

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın en sorunlu alanlarından biri olan etik, modern hayatın değersizliğini tartışırken birçok ahlaki konuyu da tekrardan sorgulamak ihtiyacı duymuştur. Hobbes'dan evrimci etiğe kadar süren modern, bilimci, aydınlanmacı normatif etik iflas etmiş; dinin yerine konulan toplumsal sözleşme düşüncesi bireyi ahlaki bir düzlemde topluma bağlamakta ya da bireysel çıkarı toplumsal faydayla tamamlamada başarısız olmuştur. Bu bağlamda meta etik, modernist Aydınlanmacı felsefenin, ortaya çıkan bu yeni şartları altında veya değerlerin kaba kuvvete indirildiği bir devirde normatif etik ortaya koymanın anlamsızlığı karşısında, Kıta Avrupası felsefesinin alternatif etik teorilerinden bağımsız olarak, kendiliğinden geliştirmiş olduğu bir yeni etik araştırma biçimini ifade etmektedir (Cevizci, 2002: 330). Meta kavramının anırttığı, ötesinde anlamında vurgulandığı üzere, meta etik ahlak alanının üzerine çıkmakta, ahlakın bizatihi kendisi hakkında konuşmakta, ahlakın doğasını, temel özelliklerini incelemekte ve ahlak dilini çözümlemektedir. Dolayısıyla meta etik kendi üzerine düşünmektedir.

Bu çalışmada hem meta etiğin doğası araştırılmakta hem de medya alanındaki etik tartışmaların normatif ya da betimleyici niteliği eleştirilmektedir. Nitekim medya etiğinin sürekli kural koymaya çalışması, tarafsızlık ilkesiyle meşrulaştırılmakta ve normatif bir tavra indirgenmektedir. Öte yandan medya, bir araç olmanın ötesinde ideolojik bir alandır ve medya etiğindeki bu normatif tavır, sorgulanması gereken sorunlu bir duruma işaret etmektedir. Bu tartışmalar bağlamında meta etiğin ahlak üzerine düşünen, bireyin nasıl davranması gerektiğine ilişkin norm ve değerler belirlemeyen, değer ve normların yapısını, işlevini araştıran doğası bize farklı bir perspektif sunmaktadır. Ayrıca metaetik, etik sistemlerinin yapısı ve temellendirilmesi üzerine görüş beyan ederken; eylemlerin belirleyicisi olması gerektiği doğrultusunda zorlayıcı ve bağlayıcı ifadeler kullanmamaktadır.

Genel olarak etiğin konusunu ahlak oluştururken; meta etiğin konusunu da etik oluşturmaktadır. Temel bir sınıflama yapmak gerekirse etik, normatif ve normatif olmayan etik olarak ikiye ayrılırken; normatif etik teleolojik etik, deontolojik etik ve erdem alt dallarına, normatif olmayan etik ise, betimleyicilik ve meta etiğe ayrılmaktadır. Dolaylı sonuçlar dışında eyleme dair hiçbir ahlaki prensip veya sonuç önermeyen meta etik, normatif etikten farklı bir biçimde büyük ölçüde felsefi bir tartışmadan oluşmaktadır. Yirminci yüzyılda özellikle

gerçeklik, kesinlik gibi kavramların tartışılmaya açılmasıyla birlikte paradigmadaki dönüşümün ahlaki tartışmalardaki yansımaları meta etik oluşturmuştur. Son dönem ahlak felsefesi, büyük ölçüde meta etik analize yönelmiştir; normatif etik daha çok ceza, sivil itaatsizlik, savaş gibi olgular üzerine odaklanmakta, faydacılık üstüne yoğun bir tartışmayı kapsamakla birlikte meta etik esas olarak bu yargıları anlamaya ve izah etmeye yönelmektedir (Frankena, 2007: 173-174). Etik ötesi anlamına gelen meta etik, etik kurallarının kökenlerini ve nereden kaynaklandığı gibi meselelerle ilgilenmekte, etik hüküm ve tavırların doğasını araştırmakta, etik normların kökleri üzerinde psikolojik ve metafizik alanında açıklamalar getirmeye çalışmaktadır.

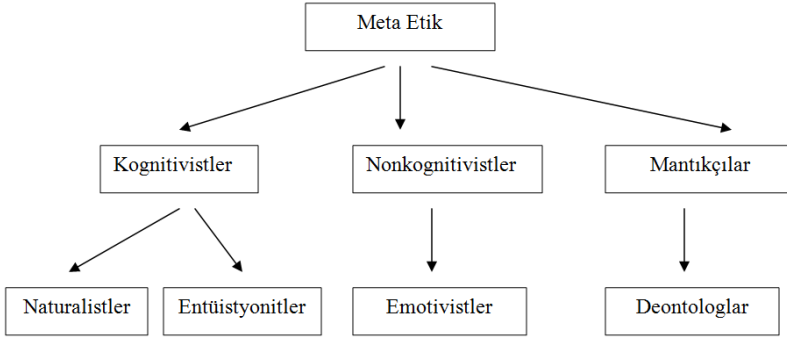
META ETİK: SORULAR, TANIMLAR VE SORUNLAR

Genellikle kabul edildiği biçimiyle meta etik şu sorularla ilgilenmektedir:

- 1) “Doğru”, “yanlış”, “iyi”, “kötü” gibi kavramların anlamı veya tanımı nedir?
- 2) Bu tür terimlerin ahlaki anlamda kullanılışı, ahlaki olmayan anlamda kullanılışından, ahlaki yargılar normatif yargılardan nasıl ayrılır? Ahlaki olmayanın zıddı olarak alındığında ahlakının anlamı nedir?
- 3) “Eylem”, “vicdan”, “özgür irade”, “niyet”, “söz verme”, “özür dileme”, “güdü”, “sorumluluk”, “akıl”, “irade” gibi birbirleriyle bağlantılı nosyonların izahı ya da anlamı nedir?
- 4) Etik yargılar veya değer yargıları kanıtlanabilir mi, geçerli oldukları gösterilebilir mi? Evet ise, nasıl ve ne şekilde? Ya da ahlaksal akıl yürütme ile değere ilişkin akıl yürütmenin mantığı nedir? (Frankena, 2007: 174).

Genel olarak meta etik yaklaşımda, değer içeren kavramsal tartışmalar yerini bu değerlerin daha üst bir perspektifle tartışılmasına bırakmaktadır. Öte yandan değer tartışmaları, ahlaki yargılar normatif yargılardan ne şekilde ayrılmakta, ahlaki olmayanın karşıtı olarak kabul edildiğinde ahlakının tanımı ne olacaktır sorunsalı ele alınmaktadır. Eylem, ahlak, söz verme, sorumluluk gibi problemleri kavramların nasıl konumlanması ve manalarına dair derinlikli tartışmalar yapılması meselesi önem taşımaktadır. Ayrıca etik hükümlerin kanıtlanabilirliğini tartışan meta etik bu kavramları ve beraberinde getirdiği yargıların basit bir karar vermenin ötesinde belirli ideolojik tartışmaları bünyesinde taşıdığı görüşünü benimsemektedir.

Meta etik teorisinin bazı örneklerini ahlaki realizm, nonkognitivistler, yanılı teori ve ahlaki anti-realizm teşkil etmektedir. Bu bağlamda meta etiğin tanımı ve konumlanması, sorunun kaynağına verdiği cevapla belirlenmektedir (Miller, 2003: 3). Diğer yandan meta etik, kognitivistler, nonkognitivistler ve mantıkçılara ayrılmaktadır. Kognitivistleri, naturalistler ve entüistyonistler-sezginler- oluştururken; nonkognitivistleri, emotivistler; mantıkçıları ise deontologlar oluşturmaktadır. Aşağıdaki tablo bu ayrımı ortaya koymaktadır (Pieper, 1995: 215):

Bu sınıflandırmalardan hareketle şöyle bir özetlemeye gitmek mümkündür:

-Kognitivistler, ahlak dilinin insanın akılcı, nesnel olarak kontrol edilebilir faaliyetiyle ilgili olduğunu iddia etmektedir.

-Nonkognitivistler, ahlaki ifadelerin, adeta akıldışı ve yalnızca duyguya dayalı olduklarından, nesnel biçimde sınamaları olanaksız insan davranışları simgelediğini ifade etmektedir.

-Mantıkçılar ise, diğerlerinden farklı biçimde ahlaki yargıların rasyonel ve irrasyonel bir kaynağı olup olmadığını sormazken; kaynağına aldırış etmeksizin, ahlaki yargıların soyut biçimini, mantıksal biçimini araştırmaktadır. Diğer taraftan kognitivistler, naturalistler (R.B. Perry, C.E. Lewis) ve entüistyonistler-sezginler- (G.E.Moore, W.D.Ross) diye iki görüşe ayrılmaktadır. İki yaklaşımın ortak fikri: ‘iyi’ gibi bir ahlaki niteliğin, insanların, eylemlerin, durumların ve objelerin nesnel olduğu görüşüdür. Fakat naturalistler burada sözde doğal olmayan (deneysel olmayan) özelliklerin söz konusu olduğu fikrindedir. Ayrıca naturalistler, normatif ahlaki nosyonların kapsadığı anlamın, betimleyici ampirik kavramların anlam içeriğine indirgenebileceğini, böylelikle

ahlak dili aracılığıyla kurulan iletişim, nesnellikler ve gerçeklikleri bağlamında ampirik gerçekler gibi akılcı yoldan denenebileceği kanısında olmaktadır (Pieper, 1995: 215). Bu bağlamda natüralistlerin ‘iyi’ nosyonu, ‘başarılı’, ‘yararlı’, ‘hoş’ gibi anlamları kapsadığı için belirli çıkara karşılık gelirken; entüisyonistler-sezginler için, ahlaki yargıların akılcılığını, bir ahlaki yetenek ile bir ahlaki sezgi şeklinde tarif ettikleri bir amaca işaret etmektedir.

Analitik etik, doğru eylemin ne olduğuyla değil, ifade edilen etik yargıların anlamlarını incelemektedir. Etik eylemi ve etik ifadelerin anlamlarına dönük soruların farklılıklarıyla değer yargılarının ve ‘iyi’ kavramına ilişkin soruşturmanın önemini belirtilmesi G.E.Moore’un *Principia Ethica* eseri ile başladığı kabul edilmektedir. Wittgenstein’in etik ve metafizik yargılarının dile getirilemezliği anlayışından hareketle Doğalcı Etik ve Duygucu Etik geliştirilmiştir. Moore, eserlerinde ‘iyi’ nosyonunun tarif edilip edilemediğini, tabii bir niteliğe indirgenip indirgenemediğini ayrıca ‘iyi’ kavramını kapsayan terimlerin analitik mi yoksa sentetik mi olduğunu tartışmaktadır. Bu bağlamda Moore, ‘iyi’ kavramının tarif edilemez, analiz edilemez ve herhangi bir şeye indirgenemez sade bir kavram olduğu sonucuna varmaktadır (Oktar; 2008). Bu bağlamda değer belirten kavramların olgulara indirgenemezliği düşüncesi Moore’un doğalcılık yanlışına götürmektedir.

G.E. Moore, iyinin basit, tanımlanamaz, doğal olmayan özellikte olduğundan bahsederken sonraları doğal olmayan özelliğin ne olduğuna dair sarıh bir açıklama yapmadığını itiraf etmektedir (Mc Donald, 2009). Öte yandan Moore’a göre, neredeyse her ahlak felsefecisi bilhassa doğalcı etik savunucuları, olgu değil bir değer olan ‘iyi’yi tabii bir özelliklerle özleştirme yanlışlığı olan doğalcılık hatasına düşmektedir. Fakat Moore’a göre doğalcılık yanlışlığı yalnızca doğalcı etikle sınırlı olamazken; metafizik etik ‘iyi’yi doğal olmayan bir niteliklerle özdeştirerek benzer bir hataya kapılmaktadır. Moore, metafizik etikçilerin yanlışlığı olarak; doğada ve zamanda var olmayan bir nesnenin doğadışı bir gerçeklikte var olduğunu düşünmelerini görmektedir. Ancak Moore, “iyi”nin doğal olmadığını ve özel bir sezgi ile bilinebileceğini söyleyerek bir nevi “aşkın nesne” ve doğadışı bir gerçeklik nosyonunu akla getirmektedir (Moore, 2000: 89-111). Böylelikle doğadışı bir gerçekliği anmak, söylenemez olanı söylemek ve dilin sınırlarının ötesine geçmek olduğu için analitik felsefe tarafından eleştirilmektedir.

Anlayış	Bilginin İlgili Alanı	Yöntem	Amaç	Ahlak İlkesi
Fenomenolojik	Kuramsal	Betimleyici	Ahlaki değer bilincinin analizi	Değer duyumsama
Dil Analiz	Kuramsal	Betimleyici	Ahlaki önermelerin anlamını açıklama	Tarafsızlık
Evrimci	Kuramsal	Betimleyici	Ahlakın biyolojik kökenlerinin meydana çıkarılması	Evrimcilik
Transsendental	Pratik	Normatif	"İyi niyet" in, iyiyi isteyen iradenin eylemin diskurs'un koşullarının akılla kurulması	Özerklik/öznelerüstü olma/ideal iletişim cemaati/ özgürlük
Varoluşçu	Pratik	Normatif	Bireylerin ahlaki yükümlülükleri	Özgürlük/dayanışma
Eudaimonist	Pratik	Normatif	(Bireyin/tüm insanların) mutluluğu	Haz/fayda/yarar
Sözleşme Kuramı	Pratik	Normatif	Genel bağlayıcı bir toplum biçimini temellendirme	Adalet/dürüstlük
Materyalist	Pratik	Normatif	İnsanın doğasına ulaşma, sınıf ahlakının ortadan kaldırılması	amour propre/komünizm

Tablo: Annamaria Pieper; Etiğe Giriş, çev. Veysel Atayman, Gönül Sezer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999,s.252

G.E. Moore, sezgici bilişselliği tartışırken; etik alanında, hangi türden şeylerin bizatihi kendileri için var olmak durumunda olduğu ve hangi eylem türlerini hayata geçirmek gerektiği şeklindeki iki soruyu sormaktadır. Bu soruların ilki neyin iyi olduğu sorusunu cevaplarken; ikincisi iyi eylem tarzının ne olduğuna yanıt vermektedir. Moore, ilk problemi ele alırken; filozofların asli ya da kendinde iyi adını verdikleri iyyinin basit, tanımlanamaz, analiz edilemez ve biricik olduğu kanaatine varmaktadır. Moore'a göre, kullandığımız, diğer bir ifadeyle yazıya döktüğümüz ya da konuştuğumuz dilin kendiliğinden açık olan, bu bağlamda tanımlanamayan bir takım nihai kavramların olduğunu vurgulamaktadır (Cevizci, 2002: 333). İyi kavramı beraberinde neyin iyi olduğu ve iyi eylem biçiminin ne olacağına dair tartışmaları kapsamaktadır. Buna göre basit, sade, tarif edilemez olan, analiz edilemeyen ve yegâne olan şeyler iyi olarak düşünülmektedir.

Kendileri için var olmaları gereken şeylerin ne olduğu ve ne tür fiillerin yaşama aktarılması gerektiği tartışılmaktadır. Moore iyyinin basit, tanımlanamaz ve doğal olmayan niteliğinden sonraki dönemde vazgeçmiş ve doğal olmayan niteliğine ilişkin değerlendirmenin sorunlu bir alan olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla Moore'un bu kavrayışı kendisini doğalcılık hatasına düşmesine neden olmaktadır. *Principia Ethica* eserinde Moore, etik fiiller ve etik yargılara ilişkin soruların değer ifade eden iyi nosyonuna ilişkin

araştırmanın ciddiyetini ortaya koymaktadır. Böylelikle ‘iyi’nin keyfiyetine dair tartışmanın önu açılırken; tanımlama çabalarının belirli sorunlara neden olduğu öne sürölmektedir.

Normatif olmayan meta etik idrakçılık, salıkvericilik ve duygusalçılık ayrımlarına dayanmaktadır. Meta etik yaklaşımları, dilin ve normatif etik sistemlerindeki mantıksal ilişkilerin felsefi incelemesini yapmaktadır. Bunlardan Cognitivist (idrakçılık) ayrıma göre ahlaksal dil semantiksels olarak zengindir. Natüralistlere göre, dil semantik olarak zengin olan dil iyilik ve doğruluk gibi doğal olmayan özelliklere sahiptir. Ahlaksal dili anlayabilmek için ahlaksal önsezilerimizi ihtiyacımız vardır. Öte yandan cognitivist görüşlerin tersine, salıkvericilik ve duygusalçılığa göre, ahlaksal dil özünde anlamsızdır; çünkü ahlaksal göstergeler/işaretler kavramayı sağlayan ve idrak ettiren muhtevaya sahip değildir. Duygusalçılıkta, moral önermeler insanın bir eyleme veya davranışa karşı duygusal cevabını ifade etmek veya başkalarında benzer tepkilerini ortaya çıkartmak amacını gütmektedir. Salıkvericilere göre ise, ahlaksal dil yalnızca (yap veya yapma gibi) emir/zorunluluk şeklinde olmuştur (Erdoğan, 2006: 10). Bu kuramda etik yargıların buyruk biçiminde şekillendiğini görmek mümkündür ve genel eleştiri bu tür buyrukvericiliğin kesinliği üzerinedir.

Yirminci yüzyılda yeni doğrular bulmaktan ziyade analitik bir işleve yapılan vurgularla birlikte etiğe ilişkin değerler de kuşkuçuluğa muhatap olmaktadır. Bu bağlamda normatif etiğin yerini anlamın, kesinliğin tartışıldığı yeni bir evre almaktadır. Bu gelişmeler neticesinde ortaya çıkan meta etik analitik düzlemde yeni bir düşünüşü öngörmekte ve normatif etiğe alternatif bir etik anlayışı benimsemektedir. Bu nedenle etik tartışmalardan gerçeklik ve kesinlik meseleleri de nasibini almaktadır. Örneğin, Wittgenstein, kesinlik üzerine düşünürken “gerçeklikle uyum” fikrinin açık seçik bir uygulamasının olmadığını vurgulamakta ve şu örneği vermektedir:

“Şu masanın, onu kimse gözlemlemediğinde yok olduğunu ya da biçim değiştirdiğini, biri ona yeniden baktığı zaman eski durumuna döndüğünü farzetmemi ne önleyebilir?” (Wittgenstein, 2009: 39)

Kesinliği bu kaygan zeminde tartışan Wittgenstein; gerçekliğin açıkça ifade edilemez bir şey olduğunu da belirtmektedir. Modern bilim paradigmasının yerini sentagmaya bıraktığı postmodern dönemde kesinlik ve gerçeklik problemleri tartışılmaktadır. Görecilik ve kuantum fiziği spekülative ve kesin olmayan yapıları her alanda tesis etmektedir. Meta etiğin son dönemde göz önünde olmasında yaşanan bu bilim paradigması değişikliğinin önemli bir

etkisi olmaktadır. Günahsız (suç) bir yaşam projesi vaat eden yegâne proje olarak modernizm, dünyayı insanların gereksinim ve yetilerine göre ve akılcı olarak tasarlanan bir plan yönünde yaratmaktadır. Bu ahlaki durum etik bir kod tasarlar; neyin yapılacağını, neyin yapılmayabileceği ve neyin yapılmaması gerektiği hususunda aktöre *a priori* bir kesinlik sunarak bizzat kötülüğün yapılmasını engelleyecek bir şey oluşturduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda ‘iyi’, hiçbir belirsizliğe yol açmayacak biçimde kurallara itaat olarak tanımlanırken; modern proje yalnızca günahkârların değil aynı zamanda günahın da olmadığı, sadece yanlış seçim yapan insanların değil aynı zamanda bizzat yanlış seçim olanağının da olmadığı bir insani dünyanın mümkün olacağını iddia etmektedir (Bauman, 2001: 12-13). Fakat modern bilim paradigmasının çözülüşüyle birlikte modernizmin kartezyen tavrı da sarsılırken; normatif tavırlar da sorgulanmaktadır.

Normatif yargıların iki kısma ayrıldığını belirten Thomson, ilkinin değer biçici olarak isimlendirmekte ve bu yargılarda iyi ya da kötü gibi değerlerin kesinliğini ortaya koymaktadır. Smith için, İngilizler için gibi ifadelerde hoşnutluk veya memnuniyetsizlik durumları sanki bir bıçakla kesilmiş gibi iyi bir duruma yahut kusurlu bir şeye işaret etmektedir. Normatif yargıların ikincisini ise, talimatçılar oluşturmaktadır. Bu yargılar bir şey veya bir kimse için yapılması gerekenleri (Jones, kardeşine karşı yardımsever olmalı örneğindeki gibi) veya yapılmaması gerekenleri kapsamaktadır (Thomson, 2007: 240).

Etik edim ve etik ifadelerin anlamına ilişkin soruların farklılığı ile değer yargılarının ve “iyi” teriminin tarifine dair soruşturmanın önemini vurgulanmasının G.E. Moore’un *Principia Ethica*’sı ile başladığı genel kabul görmektedir. Moore, *iyi* ile *sarı* arasında kurmayı önerdiği bir analogi sebebiyle kısmen *iyi*’nin tanımlanabilir olduğunu savunmanın sonuçları hakkındaki bir argüman nedeniyle, *iyi*’nin tanımlanamaz olduğunu savunmaktadır. Moore, *sarı* ile *iyi* arasında kurduğu analogiyi tanım kavramsallaştırmasına dayandırmaktadır. Nasıl ki *sarı*’nın anlamını sarıyı görme etkisini meydana getiren ışığın fiziksel özgürlükleriyle özdeşleştiremezsek, yine aynı şekilde *iyi*’nin anlamını da iyi ile çağrıştırılan tikel doğal özgürlüklerle özdeşleştiremeyiz. Tıpkı her sarı ışığın belli bir dalga-boyuna sahip olması gibi, “iyi” herhangi bir şeyin de haz vermesi mümkündür, fakat bundan iyi’nin haz veren anlamına geldiği sonucu çıkmaz, *sarı*’nın belirli bir dalga boyuna sahip ışıkla benzer anlama geldiği sonucu çıkmayacağı gibi (MacIntyre, 2001: 284-285).

Moore’un analogisinde sarının iyi ile ilişkilendirilmesi sonucunda iyinin ne olduğuna dair tartışma yapılmaktadır. Sarı renginin anlamını düşünürken, sarı rengi görmeyi mümkün kılan ışığın fiziki serbestliğine bağlanamayacağı göz önüne alınmalıdır. Bu bağlamda metaforun ikinci kısmında yer alan iyi

nosyonunun manasını da iyiyle çağrıştırılan tikel doğal özgürlüklerle özdeşleştirmek doğru olmayacaktır. Herhangi bir sarı ışığın dalga boyunun olması gibi iyi bir şeyden haz almak mümkündür ve her haz veren şey iyi değildir. Burada ‘iyi’ye ilişkin tartışmada kavramı herhangi bir şeye indirmek meseleyi basite almak olurken; sağlıklı sonuçlar da vermemektedir. Nasıl ki ışığın dalga boyunu ya da fiziksel serbestisini sarı renge bağlamak mümkün değilse, iyi kavramını tümel olmayan manalara sabitlemek doğru görünmemektedir. Meta etik meselesinin diğer anahtar tartışmasında ise; inançlar, tercihler ve arzularımızın bağımsızlığının biçimleri sorunsallaştırılmaktadır (Jacobs, 2002: 154). İradi özgürlük ve seçimlerimizdeki özerklik konusu tartışılmaktadır. Meta etik inanç, arzu, seçim gibi tartışmalı olguları çok boyutlu bir biçimde ele almaktan yanadır. Bu bağlamda meta etiğin etik üzerine düşünmesi, özgülleştirici bir tavrı imlemektedir.

SONUÇ YERİNE: MEDYA ETİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Medyadaki etik tartışmalar genel anlamda normatif ve deontolojik etiğin kural koyucu yaklaşımını öne çıkarmaktadır. Olaylara ve herhangi bir probleme sabitlenen bu etik anlayış etiğin bizatihi kendisi üzerine yoğunlaşmaktan uzaklaşmaktadır. Bu nedenle medya etiğinin genel doğasını üst bir pencereden değerlendirmek eksik kalmaktadır. Örneğin, demokrasiyi tartışırken; medya etiğinin normatif etiğin dar kalıplarının ötesine taşımak için meta etiğin zihin açıcı okuma biçimini düşünmek faydalı olmaktadır. Medya etiğini normatif etiğin sınırlı, dar alanına hapsedmek, düşünme biçimlerini de daraltmaktadır. Özellikle demokrasinin, çok kültürlülük, katılımcı demokrasi, çoğulcu demokrasi gibi farklı veçhelerinin tartışıldığı günümüzde, etik kuralların üst bir perspektifle tartışılıp farklı yönleriyle ortaya konulması ve zenginleşmesi başka ufuklar da açmaktadır.

Anlamın dikotomik kavramlara bağlanamayacağı günümüzde, normatif etiğin basit yanılsamalarından uzak durmak gerekmektedir. Bu bağlamda Kuçuradi, etiğin normatif bir bilgi dalı -olanı değil “olması gereken”i anlatan, başka bir deyişle gerçeği “idealize eden” bir grup “metafizik” sorunlar alanı – olarak görülmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Kuçuradi’ye göre normatif önermelerin bilimlerde yeri olmadığı gibi, felsefede de yeri yoktur; onlar sadece belirli bir şey istendiği zaman, onu gerçekleştirme yolunu -nasılı-ararken söz konusu olabilirler yalnızca. Diğer taraftan insan dünyasındaki olguların pek çoğu, sırf nedensel bağlantılar ürünü olmayan olgulardır; dolayısıyla yalnızca bir nevi açıklama olan nedensel açıklamadan başka açıklama türleri de bulunmaktadır (Kuçuradi, 1996: 43). Bu bağlamda nedensel ilişkilendirme, anlamı tek bir bağlama hapsederken; farklı düşünme biçimlerini ve derinliği engellemektedir.

Etik alanda kolayca karar veremeyeceğimiz bir süreç boyunca etiğin kendi üzerine düşünmesinde yarar bulunmaktadır. Seçelim ya da seçmeyelim, bizim ahlaki bir sorunun içine doğduğumuzu ifade eden Bauman, ahlaki bir sorunun içine doğan ve yaşam tercihlerimizi ahlaki ikilemler olarak karşılayan bireyler olduğumuzu vurgulamaktadır. Bu bağlamda ahlaki sorumluluk ilkesinin sadece gizlenebileceğini iptal edilemeyeceğini belirtirken; bu dünyada bir ahlaki seçimde bulunmamız biçimindeki bu asal olgunun, kaygısız ve dertsiz bir hayat vaat etmediğini dile getirmektedir. Tam tersine bu durumun başımızı daha büyük bir belaya soktuğunu öne süren Bauman; iyi ile kötü arasındaki seçimle karşı karşıya kalmakla, kişinin kendisini bir müphemlik durumunda kalacağını belirtmektedir (Bauman, 2001: 9-11). Her ne kadar ahlaki ikilemler içine doğduğumuz söylene de bu durumun ahlaki bir belirsizlik durumuna neden olacağı vurgulanmakta ve anlamın kayganlığı sorunsalı baş göstermektedir. Bauman'ın tartıştığı durum çalışmanın temel izleği olan meta etik meselesinde de ortaya çıkmaktadır. Somut bir örnek vermek gerekirse, medyanın çağdaş demokrasiyi yaratmadaki rolünü ve yardımını açıkça ifade eden Berry'e göre, medya ve gerçeklik ilişkisi toplumla ilgilidir ve bu anlamlar aynı zamanda gazeteciliğe içkin ontolojik tabakalardır (Berry, 2008: 111).

Genel olarak ahlaki ve etik yargıların doğasını tartışan meta etik; doğru-yanlış, iyi-kötü, haklı-haksız gibi vulgar dikotomilere düşmeden, etik alandaki tartışmaların niteliğine eğilirken; alana geniş açılımlar kazandırmaktadır. Medyadaki etik problemlerin tekelleşme, çek defteri gazeteciliği, sendikasılaşma gibi meselelere indirgenip; etiğe dair üst bir perspektifin olmaması medya ve etik tartışmalarını da daraltmaktadır. Nitekim bahsedilen problemler medyadaki daha geniş ve derinlere kök salmış sorunların görünür kısımlarını oluşturmaktadır. Hiç kuşkusuz medyadaki etik sorunlara dair normatif kurallar koymak kaçınılmaz ve zorunlu bir gereksinimdir. Fakat her durum için aynı etik prensiplerin işleyemeyeceği günümüzde, daha karmaşık ve yapının tamamını kuşatan yapısal problemler bulunmaktadır. Yapısal sorunlar için yaklaşımlar arası öngörüler gerekirken, bu kaotik ortamda meta etiğin üst bakış açısı işe yarayabilmektedir. Öte yandan bu çalışmada öne sürüldüğü üzere medya ve etik konusunu düşünürken meseleye daha geniş, zengin ve meta bir perspektifle bakmakta fayda vardır. Genel olarak meta etiğin, etiğin kendi üzerine düşünmesi bağlamında zengin bakış açıları sunması medyaya olumlu katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Bauman, Zygmunt (2001), **Parçalanmış Hayat Postmodern Ahlak Denemeleri**, çev. İsmail Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Berry, David (2008), **Journalism, Ethics And Society**, England, Ashgate Publishing.
- Cevizci, Ahmet (2002), **Etığe Giriş**, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Erdoğan, İrfan (2006), **Medya ve Etik: Eleştirel Bir Giriş**, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı 23, s. 1–26.
- Frankena, William (2007), **Etik**, çev. Azmi Aydın, Ankara, İmge Kitabevi.”
- Jacobs; Jonathan (2002), **Dimensions of Moral Theory An Introduction to Metaethics and Moral Psychology**, UK, Blackwell Publishing.
- Mc Donald, Fritz J (2009), **A Deflationary Metaphysics of Morality**, USA, Acta Analytica.
- MacIntyre, Alasdair (2001), **Ethik'in Kısa Tarihi Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla**, çev. Hakkı Hünler, Solmaz Zelyüt Hünler, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Miller, Alexander (2003), **An Introduction to Contemporary Metaethics**, UK, Polity.
- Moore, G.E. (2000), **Principia Ethica**, United Kingdom, Cambridge Publishing.
- Oktar, Sibel (2008), **On the Possibility of a Wittgensteinian Language of Ethics**, (Yayınlanmayan Doktora Tezi) Ankara, Middle East Technical University.
- Pieper, Annamarie (1999), **Etığe Giriş**, çev. Veysel Atayman, Gönül Sezer, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Thomson, Judith Jarvis (2007), **Normativity**, Edit. Russ Shafer-Landau, Oxford Studies in Metaethics, USA, Oxford University Press.
- Wittgenstein, Ludwig (2009), **Kesinlik Üstüne+Kültür ve Değer**, çev. Doğan Şahiner, İstanbul, Metis Yayınları.

